

Paper type:
Research paper

Abstract

Using Stories to Teach Hijab to Elementary School Girls: A Qualitative Evaluative Study

■ Mahmood Saeedi Rezvani¹ ■ Fatemeh Gholami²

- **Objective:** This study aimed at evaluating the effectiveness of reading stories in teaching hijab to elementary school girls.
- **Method:** This evaluative study was conducted with a qualitative approach and a phenomenological method, and the data obtained from semi-structured interviews conducted with 67 female students aged 8 to 11 years in 6 provinces of Iran were analyzed by using the Strauss and Corbin coding method.
- **Findings:** The findings during three stages of coding, in terms of 851 concepts, 54 categories, 11 themes, were categorized in four levels, derived from Kirkpatrick's model of evaluation and the criteria of content desirability, under the titles of reaction (study of attractiveness), learning (usefulness of knowledge), and understanding and readiness for action (practical usefulness). The themes of the first level included 'expressing interest in the characters of the story', 'expressing satisfaction with the performance of the characters in the story' and 'expressing interest in the story book. In the second level, the two themes of 'learning hijab and the consequences of observing and not observing hijab' and 'learning other good behaviors' brought about the occurrence of learning. The third level showed the audience's understanding of the content of the story, and the themes of 'understanding the reasons for Laleh's anger and her reluctance to wear the hijab, 'understanding the wrongness of Laleh's behavior and making a better decision instead of her', and 'understanding the reasons for the final acceptance of the hijab by Laleh were categorized at this level. Finally, the three themes of 'tendency to persuade Laleh to observe hijab', 'participation in changing and going on the story to expand hijab, and 'tendency to introduce the story book to others' formed the fourth level.
- **Conclusion:** According to the findings, the use of artistic tools such as books will bring effective and valuable results in transferring religious and moral teachings such as hijab.

Keywords: hijab, story, elementary school girls, learning, Kirkpatrick, criteria of content desirability.

■ **Citation:** Saeedi Rezvani, M, Gholami, F. (2022). Using Stories to Teach Hijab to Elementary School Girls: A Qualitative Evaluative Study, *Applied issues in Islamic Education*, 7(4): 33-57.

Received: 2023/01/01 **Revised:** 2023/03/01 **Accepted:** 2023/03/14 **Published:** 2023/03/16

1. Associate Professor, the Department of Curriculum and Educational Studies, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Email: Saeedy@um.ac.ir 0000-0001-9553-9380

2. MA in Educational Management, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

Email: Fatemehgholami436@yahoo.com 0000-0002-2449-2201

کار بست داستان برای آموزش حجاب به دختران دوره ابتدایی: مطالعه ارزیابانه کیفی

■ محمود سعیدی رضوانی* ■ فاطمه غلامی**

چکیده

- هدف: هدف مطالعه حاضر ارزیابی نتیجه مطالعه کتاب داستان، در آموزش حجاب به دختران مقطع ابتدایی بود.
- روش: این مطالعه ارزیابانه، با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناختی صورت گرفت و داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختار یافته هدایت شده با ۶۷ دانش آموز دختر ۸ الی ۱۱ سال در شش استان کشور، به روش کدگذاری استراوس و کوربین تحلیل شد.
- یافته‌ها: یافته‌ها طی سه مرحله کدگذاری، در قالب ۸۵۱ مفهوم، ۵۴ مقوله، ۱۱ مضمون، در چهار سطح، که برگرفته از مدل ارزشیابی کرک پاتریک و معیارهای مطلوبیت محتوا بود، با عناوین واکنش (بررسی جذابیت)، یادگیری (سودمندی دانشی)، درک و آمادگی برای کنش (سودمندی عملی) قرار گرفتند. مضامین تشکیل دهنده سطح اول شامل «ابراز علاقه به شخصیت‌های داستان»، «ابراز رضایت از عملکرد شخصیت‌های داستان» و «ابراز علاقه به کتاب» گردید. در سطح دوم، دو مضمون «یادگیری حجاب و پیامدهای رعایت و عدم رعایت حجاب» و «آموختن سایر نیکی‌های رفتاری»، ارمغان دهنده وقوع یادگیری بودند. سطح سوم، نشان دهنده درک مخاطبان از محتوا بود و مضامین «درک دلایل عصبانیت لاله و عدم تمایل وی به حجاب»، «درک نادرستی رفتار لاله و تصمیم‌گیری بهتر به جای او» و «فهم دلایل پذیرش نهایی حجاب از سوی لاله» در این سطح قرار گرفتند. در نهایت، سه مضمون «تمایل به اقتناع لاله در جهت رعایت حجاب»، «مشاورکت در تغییر و ادامه دادن داستان در راستای گسترش حجاب» و «تمایل به معرفی کتاب به دیگران» سطح چهارم را شکل دادند.
- نتیجه‌گیری: براساس نتایج به دست آمده، در انتقال آموزه‌های ارزشی، دینی و اخلاقی نظیر حجاب، استفاده از ابزارهای هنری مانند کتاب، نتایج مؤثر و ارزشمندی را به همراه خواهد داشت.

واژگان کلیدی: حجاب، داستان، دختران دوره ابتدایی، یادگیری، کرک پاتریک، معیارهای مطلوبیت محتوا

□ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۱۱ □ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۱۲/۱۰ □ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۳ □ تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۱۲/۲۵

* دانشیار گروه مطالعات برنامه درسی و آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
E-mail: Saeedy@um.ac.ir 0000-0001-9553-9380

** کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
E-mail: Fatemehgholami436@yahoo.com 0000-0002-2449-2201

مقدمه

حجاب به عنوان عامل بازدارنده انسان از خودآرایی های غیرمنطقی و بی حد و مرز، یکی از دستوره های دین مبین اسلام است (قربان پور لقمجانی، کرمی، قربان پور لقمجانی، رضائی و محدثی، ۱۴۰۱: ۸۸). حجاب را باید رفتاری الهی شمرد که باعث ارتباط بین فرهنگ و دین، عقل و ایمان، سیاست و دیانت و تکمّل و اختیار، در رفتار انسانی شده است (رهنما، علی اکبرزاده آرانی و خاری آرانی، ۱۳۹۴: ۵۳). طبق پژوهشی صورت گرفته، بین پای بندی به حجاب و تصوّر از خود، رابطه مثبت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، هر اندازه پای بندی به حجاب بیشتر باشد، تصوّر از خود بهتر می گردد (زارعی توپخانه، مرادیانی گیزه رود و هراتیان، ۱۳۹۳: ۸۷). براساس تجربیات دختران مسلمان مدارس مرکزی اوهایو نیز، دختران دانش آموزی که از حجاب استفاده می کنند، خودپنداره مثبت تری نسبت به سایر دانش آموزان دارند (Tiba, 2012).

اما به رغم آنچه گذشت، مشاهده حجاب بانوان در فضای عمومی جامعه، نشانگر گسترش فرهنگ بی حجابی و نگران کننده می باشد. در چند سال اخیر، این معضل و رفع آن، به یکی از دغدغه های اصلی مسئولان فرهنگی کشور تبدیل شده است (قربان پور لقمجانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۸۹). مقوله بی حجابی، امروز به صورت یک معضل کاملاً مشهود در جامعه درآمده است که آسیب های ناشی از آن، تمام اعضای جامعه را در بر می گیرد (زارعی، ۱۳۹۸) و زمینه ساز بسیاری از زشتی های اخلاقی است (کاوند و حاج کاظمی، ۱۳۹۸).

به نظر می رسد آموزش رعایت حجاب، به عنوان رفتاری اخلاقی، ارزشی، عرفی و شرعی، از سنین کودکی به دختران، منجر به کاهش آسیب های فردی، خانوداگی و اجتماعی خواهد شد. چراکه، بذری ایمان و مسئولیت پذیری در برابر ذات باری تعالی، ذره ذره در دل و جان انسان جای می گیرد (رضائی و جعفری هرنندی، ۱۴۰۱: ۸۳). دوران کودکی نزدیکترین دوره به فطرت پاک الهی است و همین ویژگی، اهمیت تربیت در این دوران را پررنگ و قابل توجه می کند (کیهان، ۱۳۹۹: ۶۳). کودکی مقدمه نوجوانی و بزرگسالی است و زندگی بزرگسالی، تحت تأثیر کیفیت تعلیم و تربیت کودکی است (غلامی و حسینی، ۱۴۰۰: ۱۰۴). آموزش های اولیه، زمینه مناسبی برای کسب تجارب بعدی کودکان فراهم می آورد (سعیدی پور، ابراهیمی قوام، خباز، درتاج و خامسان، ۱۳۹۶: ۶۹)

و خانواده‌هایی که از فرصت دوران کودکی، برای این منظور استفاده نمی‌کنند، فرزندان‌شان در دوران نوجوانی و بزرگسالی، با مشکلات زیادی روبه‌رو می‌شوند (رضانی و جعفری‌هرندی، ۱۴۰۱: ۸۳). معتمدی (۱۳۹۷: ۱۱۵) بر این باور است که، درباره حجاب دختران، لازم است با مقدماتی وارد دوره ابتدایی شویم تا دختران از آغاز دوره ابتدایی با سهولت و انگیزه بالا حجاب خود را رعایت کنند. برای این منظور، علاوه بر اقداماتی که باید قبل از دوره ابتدایی جدی گرفته شود، از هفت سالگی نیز اقداماتی نظیر انتخاب دبستان مناسب، دوستان مناسب، مشارکت در برنامه‌ها و مراسم تقویت‌کننده حجاب، گفتگو درباره حجاب و مطالعه کتاب‌های مربوط به رعایت حجاب مؤثر است.

از دیگر سوی، در عصر حاضر و باتوجه‌به رویکردهای نوین تربیتی، بهره‌گیری از ابزارها و ضرورت استفاده از روش‌های هنری نظیر کتاب، مؤثر به‌نظر می‌رسد. به‌زعم خلجی (۱۳۹۰: ۱۷۴)، یکی از ابزار تعلیم و تربیت، داستان است. بسیاری از ادیبان، نویسندگان، فیلسوفان و عالمان اخلاق، که به قدرت قصه آگاه بوده‌اند، باورهای خود را در این قالب بیان کرده‌اند. قرآن نیز، از داستان‌ها و اتفاقات واقعی که با زندگی انسان‌ها سرو کار دارد، استفاده می‌کند تا بتواند آن‌ها را در حد یک متن، از لحاظ ذهنی درگیر فعالیت و ماجراهای واقعی کند، به‌طوری‌که او احساس کند که در یک چالش واقعی قرار دارد (صفیان‌جوزدانی و سعادت‌نیا، ۱۴۰۰: ۲۱۳). داستان‌ها به‌دلیل بیان غیرمستقیم و دلالت‌های ضمنی، پیوند خوردن با عواطف و احساسات، بهره‌گیری از تخیل و عینی کردن موضوع در میزان گرایش مخاطبان و یادگیری آن‌ها، از آموزش‌های رسمی تأثیرگذارترند (سلطانی، ۱۴۰۰: ۴۶) و داستان‌گویی شیوه‌ای است که در عین جذابیت و همراه کردن شنونده با خود، زمینه‌ای عاطفی برای قبول اغراض داستان را فراهم می‌کند (علوی و حاج‌غلامرضایی، ۱۳۹۱: ۱۱۶). زیرا داستان و حکایت، بیان واقعیات عینی و مشهود است که بیشترین تأثیر را در تربیت به‌همراه دارد (جمالی و پناهی، ۱۴۰۰: ۵۶). افزون بر این، باید مهم‌ترین ویژگی هرگونه طرح و برنامه‌ای که به‌منظور ارتقای حجاب و عفاف تهیه می‌شود، ارتقای بُعد شناختی و اقناع مخاطب به‌وسیله استدلال باشد و با بیانی زیبا، هنری و غیرمستقیم انجام شود؛ تا این یافته‌ها در جان مخاطب تأثیر گذاشته و درونی شوند و موجبات رشد و تعالی انسان را در مسیر قرب الهی فراهم آورند (امامی، طاهری و مطهرنژاد، ۱۳۹۳).

یافته‌های پژوهش معتمدی (۱۳۹۷)، که با بهره‌گیری از دانش روان‌شناسی و براساس رویکرد تحولی، چگونگی شکل‌گیری رفتار محبانه در دختران را توضیح داده است، نشان می‌دهد: آموزش، پذیرش و تغییر رفتار حجاب در دختران، نیازمند اقدام در سال‌های اولیه است و ابتدایی‌ترین روش یادگیری حجاب، روش یادگیری مشاهده‌ای و مبتنی بر وجود رفتار الگوی مؤثر در پیرامون کودک است. براساس پژوهش قربان‌پور لقمجانی و همکاران (۱۴۰۱) نیز، آموزش مبانی انسان‌شناسی اسلامی، از دوران کودکی تا بزرگسالی می‌تواند در شکل‌دهی به انواع رفتارها از جمله حجاب اثرگذار باشد.

موضوع حجاب، از جمله موضوعات پر دامنه‌ای است که به دلیل تأثیرات همه‌جانبه بر فرهنگ جوامع، مورد توجه پژوهشگران بسیاری قرار گرفته است؛ اما مروری بر ادبیات نظری و پژوهشی نشان می‌دهد، به‌رغم پژوهش‌های قابل توجه در این حوزه، عمده پژوهش‌ها در خصوص این موضوع، مربوط به گروه سنی جوان و بالاتر می‌باشد و به‌ندرت به روش‌های آموزش این مقوله به کودکان و نوجوانان، پرداخته شده است. از این‌رو، در این پژوهش تلاش شد، با رویکردی متفاوت و از باب کتاب داستان، موضوع آموزش حجاب و امر به آن، برای دختران دوره ابتدایی مدنظر قرار گیرد؛ تا چگونگی انتقال آموزه رفتار اخلاقی، قانونی، ارزشی و شرعی حجاب به آن‌ها و واکاوی اثربخشی آن در گروه مخاطب، بررسی گردد.

پژوهش حاضر، «مطالعه کتاب داستان» را به‌مثابه یک «برنامه تربیتی»^۱ لحاظ نموده و اهتمام خود را به انجام نوعی ارزشیابی قرار داده است. چراکه اهمیت ارزشیابی به‌عنوان یک زیرنظام بسیار مؤثر در امر «تعلیم و تربیت»، وظیفه ارائه بازخورد، برای بهبود فعالیت‌های آموزشی-تربیتی را به‌عهده دارد (بازرگان، ۱۳۹۹)؛ از این‌رو، با ارزیابی تأثیرات مطالعه کتاب در صحنه عمل، می‌توان از بازخوردهای آن برای ارتقای این رفتار و برنامه‌ریزی‌های مربوط به انتقال آموزه حجاب به کودکان و نوجوانان استفاده نمود.

آموزش صحیح آموزه حجاب از دوران کودکی، باعث نهادینه شدن این امر در کودک خواهد شد و زمینه رشد بهتر او را محقق خواهد نمود. از این‌رو، سؤال پژوهشی مطالعه حاضر بدین شرح است: انتقال آموزه حجاب توسط مطالعه کتاب، چگونه است؟

۱. در این مطالعه، با عنایت به اینکه کتاب مزبور، بنا به مفاد مقدمه نویسنده، با هدف تربیتی «ترغیب به حجاب» نوشته شد و سپس محتوای مربوط، به‌جای ورود به فضای رسمی و کتاب درسی، در قالب کتاب داستان در یک موقعیت درون یا برون مدرسه‌ای توسط برخی معلمان و فعالان فرهنگی، به یادگیرنده اهدا و با انجام مصاحبه از خواندن آن - انجام تکلیف یادگیری - اطمینان حاصل شد، از اصطلاح «برنامه تربیتی» استفاده شد.

روش پژوهش

مطالعه حاضر، مطالعه‌ای ارزیابانه است که با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناختی انجام شده است. پدیدارشناسی شیوه‌ای از تفکر درباره دانش، چگونگی فهم دانسته‌ها و مطالعه پدیده‌های انسانی در سطح عمیق‌تری از خودآگاهی برای درک تجربیات زیسته است (Qutoshi Bahadur, 2018: 220). همچنین، باتوجه به ضرورت استفاده از دیدگاه‌های گروه‌های متنوع مشارکت‌کنندگان، در خصوص حجاب، از روش نمونه‌گیری کیفی هدفمند با عنوان «باجداکثر تنوع»^۱ استفاده شد. در این نمونه‌گیری، انتخاب شرکت‌کنندگان براساس طیف گسترده‌ای از تنوع در زمینه مورد مطالعه می‌باشد (Korstjens & Moser, 2018). از این رو، در پژوهش حاضر، که در سال ۱۴۰۰ صورت پذیرفت، برای رسیدن به نمونه باجداکثر تنوع، تلاش شد تا دانش‌آموزان مشارکت‌کننده، به لحاظ موقعیت جغرافیایی و همچنین روحیات اخلاقی و نوع پوشش، با یکدیگر متفاوت باشند. مصاحبه‌گران (۱۲ خانم)، پس از دریافت سؤالات مصاحبه و آموزش شیوه مصاحبه‌گیری، با ۶۷ دانش‌آموز دختر ۸ الی ۱۱ سال در شش استان، به روش نیمه‌ساختاریافته هدایت‌شده مصاحبه نمودند. بعد از گفت‌وگوی اولیه با دانش‌آموزان منتخب و جلب نظر ایشان برای مشارکت در پژوهش، یک جلد کتاب «پای سیب» به آن‌ها اهدا و برای مصاحبه با ایشان، وقت تعیین می‌شد.

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان

استان محل سکونت	فراوانی	سن	تحصیلات	فراوانی	تعداد
خراسان رضوی (مشهد، فریمان، درگز)	۳۵	۸ سال	کلاس دوم	۱۸	۶۷
تهران	۱۲	۹ سال	کلاس سوم	۱۳	
اصفهان (اصفهان، بوئین و میاندشت)	۱۰				
فارس (شیراز)	۴				
خوزستان (مسجدسلیمان و اندیکا)	۴	۱۰ سال	کلاس چهارم	۲۱	
آذربایجان شرقی (بناب)	۲	۱۱ سال	کلاس پنجم	۱۵	

1. Maximum variation

پژوهشگران براساس هدف خود، در راستای انتقال آموزهٔ حجاب و همچنین کشف گسترهٔ حجاب در اذهان دانش آموزان، محور سؤالات مصاحبه را تعیین نمودند و اساسی ترین پرسش مصاحبه گران، در جهت کشف باورها و نگرش های مشارکت کنندگان در خصوص چگونگی و تحلیل کنش های شخصیت های داستان راجع به پذیرش / عدم پذیرش حجاب و راهکارهای ترویج حجاب بود. در واقع، محورهای سؤالات مصاحبه ها، چگونگی مواجهه مخاطبان با کتاب و انواع دستاوردها و یادگیری های حاصل از مطالعه بود که براساس مدل کرک پاتریک با ادغام معیارهای مطلوبیت محتوا (محتوای داستان پای سیب) انتظام یافتند و فرآیند مصاحبه ها با رسیدن به اشباع نظری، متوقف گردید. در پژوهش حاضر تلاش شد، دو مدل مختلف برای ارزیابی ارائه شود تا با ترکیب آن ها، مناسب ترین مدل - متناسب با داده های به دست آمده - به کار گرفته شود. باید تصریح نمود، مطالعه و ادغام مدل ها بعد از انجام دو مرحلهٔ کدگذاری باز و محوری و تقریباً همگام با انتزاع مضامین از دل مقوله ها (کدگذاری انتخابی) انجام صورت گرفت و این نکته قابل ذکر است که هیچ یک از مدل های موجود به تنهایی نتوانستند برای تبیین و تفسیر داده های حاصل شده از مصاحبه های این پژوهش، مکفی واقع شوند. مطالعه حاضر را می توان از زمرهٔ مطالعات ارزشیابی با رویکرد تفسیری قرار داد. ارنشتاین و هانکینز (۱۳۹۲)، تصریح می کنند: رویکردهای متداول ارزشیابی توسط تفسیرگرایان مورد انتقاد واقع شده است؛ چراکه بیش از حد، بر تدقیق اهداف و رفتاری شدن آن و توضیح های عینی تمرکز می کنند. به جای آن، رویکردهای طبیعت گرایانه ارزشیابی، بر فهمیدن و تفسیر تأکید می نمایند. بنابراین در مطالعه حاضر، از روش پدیدارشناسی به عنوان یکی از پرسامدترین خانواده پژوهش های تفسیری طبیعت گرایانه در یک مطالعه ارزشیابی استفاده شده است. البته در این مطالعه، برای انتظام بخشیدن به تحلیل، تفسیر و گزارش داده ها، از یک مدل با عنوان کرک پاتریک بهره جسته شد.

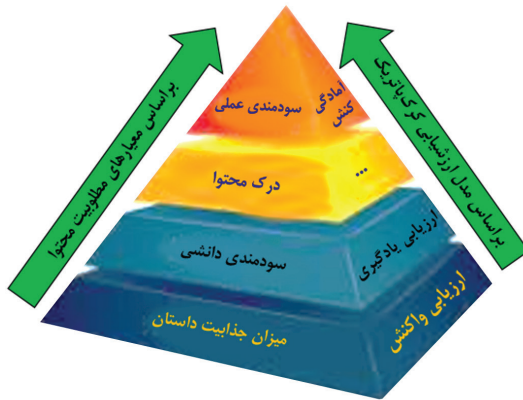
براساس منابعی نظیر (Paull, Whitsed, Girardi, 2016) و (Rafiq, 2015)، مدل پاتریک مشتمل بر چهار سطح است: در سطح نخست، که واکنش^۱ نام دارد، رضایت یادگیرندگان از برنامه آموزشی سنجیده می شود. در سطح دوم، یادگیری^۲ مطمح نظر

1. Reaction
2. Learning

است که معمولاً بلافاصله بعد از اتمام دوره (یا همراه با آزمون‌های میان دوره) توسط آزمون‌های عملی یا کتبی سنجیده می‌شود. در سومین سطح، موسوم به رفتار^۱، ارزشیاب از طرق مختلف سعی می‌کند متوجه شود آیا یادگیری‌های دوره، قابلیت انتقال به محیط واقعی را داشته‌اند؟ در آخرین سطح موسوم به سطح نتیجه^۲ که معمولاً در مطالعات به‌علت مشکل بودن جمع‌آوری داده‌های معتبر، کمتر به آن پرداخته می‌شود، ارزشیابان به بررسی و جستجوی شواهدی مبنی بر تأثیر مطلوب آموزش، بر شاخص‌های سازمانی یا حتی اجتماعی می‌پردازند. البته شایان ذکر است، در بسیاری از برنامه‌های آموزشی، یا رسیدن به سطوح سوم و چهارم ممکن نمی‌شود؛ یا امکان ارزشیابی آن سطوح دشوار است (Kuchеров & Manokhina, 2017).

علاوه بر آن، باعنایت به اهمیت خاص محتوای کتاب داستان در این برنامه تربیتی، از معیارهای مطلوبیت محتوا در منابع برنامه درسی، برای غنا بخشیدن به مطالعه ارزیابانه کیفی استفاده شد. براساس منابع رشته مطالعات برنامه درسی، سه معیار اساسی که در انتخاب محتوای برنامه درسی، با نگاه به یادگیرنده و سنجش مطلوبیت از دیدگاه وی، بسیار اهمیت دارند، عبارتند از: علاقه و جذابیت درک یا به تعبیری قابلیت یادگیری و اهمیت یا همان قابلیت کاربرد در زندگی (کرامتی، ۱۳۹۸ و فتحی‌واجارگاه، ۱۳۹۸). دانش‌آموزان براساس منطق، همان‌طور که لوی (۱۳۹۱) می‌گوید می‌توانند و باید در مورد «جذابیت» نظر دهند و در مورد «درک» و به‌ویژه «سودمندی»، عمدتاً براساس عملکرد دانش‌آموزان نسبت به محتوای برنامه و کتاب درسی قضاوت می‌شود. در این مطالعه، جذابیت مطالب کتاب، منطبق با سطح واکنش به‌عنوان سطح نخست، تشخیص داده شد؛ اما در مورد «درک» به‌نظر رسید که مدل کرک پاتریک مکفی نیست و بنابراین یک سطح به سطوح ارزیابی با عنوان «درک» افزوده شد؛ اما سودمندی را می‌توان در دو سطح سودمندی دانشی یعنی سطح «یادگیری» و سودمندی عملی معادل با سطح «رفتار» در کرک پاتریک دانست. بنابراین با توجه به آنچه گفته شد، مصادیق ابعاد این مدل برای مطالعه کتاب داستان و انتقال آموزه حجاب شامل موارد ذیل خواهد بود:

1. Behavior
2. Result

شکل ۱. ادغام مدل کرک پاتریک و معیارهای مطلوبیت محتوا، در بررسی انتقال آموزهٔ حجاب از طریق کتاب داستان

تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از مصاحبه‌ها، براساس روش کدگذاری استراوس و کوربین (۱۳۹۰)، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی، انجام گرفت. بدین ترتیب که در مرحلهٔ اول و پس از مکتوب نمودن متن مصاحبه‌ها، در مجموع ۸۵۱ مفهوم شناسایی و نام‌گذاری شد. در مرحلهٔ دوم کدگذاری، جهت دستیابی به یک محور مشترک، تلاش شد تا مفاهیم ایجادشده در مرحلهٔ قبل، در قالب ۵۴ مقوله، طبقه‌بندی گردند و در نهایت مقوله‌های به‌دست‌آمده ذیل ۱۱ مضمون و براساس ادغام مدل کرک پاتریک و معیارهای مطلوبیت محتوا، در «چهار سطح» با عناوین واکنش (بررسی جذابیت)، یادگیری (سودمندی دانشی)، درک و آمادگی برای کنش (سودمندی عملی)، جای داده شدند. به‌منظور افزایش اعتبار پژوهش، جلسات منظمی بین پژوهشگران برگزار شد و کدگذاری‌های ایجاد شده بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها به اشتراک گذاشته شد. این روابط بین پژوهشگران، به افزایش پایایی کمک می‌کند (کرسول، ۱۳۹۱: ۱۷۸). علاوه‌براین، به خودبازبینی مکرر یافته‌ها نیز مبادرت شد. خودبازبینی محققان در طی فرآیند جمع‌آوری و تحلیل داده، یکی از روش‌های افزایش قابلیت اعتبار در پژوهش‌های کیفی است (عباس‌زاده، ۱۳۹۱).

معرفی کتاب منظوم «پای سیب»

در این مطالعه، تلاش شد کتابی به مخاطبان معرفی شود که مربوط به حوزه حجاب باشد تا بتواند، به‌نوعی به انتظام مجموعهٔ دانش‌ها، باورها و برداشت‌هایی که توسط والدین، مدارس و رسانه‌ها، در اذهان دختران دورهٔ ابتدایی، در این خصوص ایجاد شده است،

بپردازد. کتاب «پای سیب»^۱، به تبیین دلایل رعایت حجاب و پیامدهای عدم رعایت آن در مقابل نامحرم پرداخته است. از این رو، پژوهشگران تصمیم گرفتند که تأثیر کتاب حاضر را بر روی درک و دریافت مخاطبان خود واکاوی نمایند. «پای سیب»، داستان موزونی است که در قالب ۶۸ بیت و ۲۰ صفحه، در سال ۱۳۹۹ به مخاطبان دختر دوره دوم ابتدایی عرضه شده است.

● **خلاصه داستان:** لاله دختری حدوداً ۹ ساله است که تمایلی به رعایت حجاب ندارد. دوستان وی روناک و محدثه، سعی دارند که با اهدای هدیه، ارائه دلیل و روش‌های ایجابی، وی را به حجاب دعوت کنند؛ اما لاله در مقابل دعوت و استدلال دوستانش، واکنش منفی نشان می‌دهد و چند روزی را از آن‌ها فاصله می‌گیرد. طی این چند روز، اتفاقاتی نظیر مشاهده تفاوت بارز رفتار فروشنده‌ای آقا، نسبت به خود و دختری محجبه و تفکری عمیق بعد از جدال درونی خویش، نظر خود را نسبت به حجاب تغییر می‌دهد و برای آشتی با دوستانش، برای آن‌ها کیک پای سیب می‌برد. در این کتاب پنج راهبرد برای پذیرش حجاب از سوی مخاطبان ارائه شد. (الف) نوعی استدلال عقلانی (اقناع) ناظر بر اذیت نشدن و ایجاد مزاحمت در اثر بدحجابی؛ (ب) استدلال نقلی ناظر بر ضرورت پذیرش امر پروردگار به‌عنوان واجب شرعی؛ (پ) درک پیامدهای بی‌حجابی از طریق یادگیری مشاهده‌ای و عاقبت‌اندیشی؛ (ت) تأثیر‌گذاری عاطفی از طریق صحبت برای تغییر رفتار (هدیه دادن) و (ث) تقویت اراده‌ورزی و ارائه تصویر پیروزی عقل، بر نفس اماره توسط نویسنده داستان.

شکل ۲. معرفی شخصیت‌های داستان منظوم پای سیب

1. <https://taaghche.com/book/115312/>

یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که در بخش روش اشاره شد، یافته‌های پژوهش براساس نوعی ادغام مدل کرک پاتریک و معیارهای مطلوبیت محتوا، در قالب «چهار سطح» به شرح زیر دسته‌بندی گردید.

جدول ۲. سطوح ارزیابی مخاطبان بعد از مطالعه کتاب پای سیب^۱

سطح اول: واکنش (بررسی جذابیت)	
۱: ابراز علاقه به شخصیت‌های داستان	
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۴: سارا: روناک‌رو دوست داشتم؛ برای اینکه هم باحجاب بود، هم باادب. ● ۱۸: حانیه: روناک؛ چون یاد می‌داد به بچه‌ها که روسری سرشون کنند. ● ۶۰: فاطمه: چون روناک حیا داشت و دوستاش رو به حجاب دعوت می‌کرد. ● ۶۲: مریم: محدثه‌رو بیشتر دوست داشتم. به‌خاطر اینکه دختر باحجابی بود. 	علاقه به شخصیت‌های باحجاب (۲۶)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۰: شهرزاد: لاله‌رو دوست داشتم؛ چون تصمیم گرفت که حجابش رو رعایت کند. ● ۶۳: سیده‌ریحانه: لاله‌رو دوست داشتم؛ چون باحجاب شد و تصمیم خوب‌رو گرفت. 	علاقه به لاله بعد از انتخاب حجاب (۷)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۷: ریحانه: محدثه و روناک‌رو دوست داشتم؛ برای اینکه دوست داشتن به دوستشون، حجاب‌رو یاد بدن. ● ۵۱: زهرا: شخصیت‌هایی که دوست داشتم، دوستای لاله بودن. به این دلیل که باحجاب بودن و با این که خودشون شاید هزار تا کار داشته باشن، ولی به دوستشون اهمیت دادن و سعی کردن که اون‌رو به مسلمون بودن دعوت کنند. ● ۵: هستی: چون به دوستشون می‌گفتن حجاب‌رو رعایت کن و دعوتش می‌کردن به حجاب. ● ۱۵: مبینا: روناک‌رو دوست داشتم؛ چون داشت امریه‌معروف می‌کرد. ● ۸: کوثر: محدثه‌رو دوست داشتم؛ چون دوستش‌رو امریه‌معروف می‌کرد که یکی از وظایف دینی ما هست. 	علاقه به شخصیت‌های آمر به حجاب (۱۸)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۱: طاهره: محدثه و روناک‌رو دوست داشتم؛ چون سر دوستشون جیغ نمی‌زدند و کار بد نمی‌کردند. ● ۱۲: هستی: روناک؛ به‌خاطر اینکه هرچی لاله بهش بی‌ادبی می‌کرد، اون خیلی مؤدبانه جوابش‌رو می‌داد. ● ۹: مهرانه: محدثه‌رو بیشتر دوست داشتم. چون بیشتر فکر دوستش بود و بهش اهمیت می‌داد. 	علاقه به شخصیت‌های مهربان (۲۸)

۱. به‌دلیل محدودیت در حجم مقاله، از ذکر مفاهیم خودداری شد.

جدول ۲. (ادامه)

۲: ابراز رضایت از عملکرد شخصیت‌های داستان

<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۴: ضحی: دوستای خوبی بودن؛ چون لاله بی حجاب بود و داشتن بهش می گفتن دختر باحجابی باش، مثل ما. ● ۵۵: فاطمه: چون حجاب‌رو بهش یاد دادن. ● ۵۶: ستایش: چون به لاله گفتن که باید روسری سرت کنی تا بقیه آزارت ندن. ● ۱۶: فاطمه: چون به دوستشون گفتن حجاب خوبه و تو که بزرگ شدی، نباید بدون روسری بیرون بیایی. 	<p>رضایت از دوستان لاله به دلیل دعوت به حجاب (۲۲)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۳: کیانا: لاله رفتار خوبی باهاشون نداشت؛ ولی اون‌ها درک کردند که ما نباید عصبی بشیم و لاله باید با گفتگو به این درک برسه. ● ۲۰: اسرا: با لاله مهربانی کردند. حتی وقتی می گفت نمی‌خوام حجاب داشته باشم. ● ۶۷: فاطمه: دوستای خوبی بودن؛ چون برای تولد لاله، روسری خریده بودن و باهاش مهربون بودن. ● ۶۶: زینب: چون هوای لاله‌رو داشتن. 	<p>خوب بودن دوستان لاله به دلیل حسن خلق و حمایت از لاله (۲۹)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۵: مبینا: روناک و محدثه دوستای خوبی براش بودن و می‌خواستن چیزای بهتری‌رو بهش بفهمونن. ● ۲۸: شادن: دوستای خیلی خوبی بودن؛ چون تونستن لاله‌رو به راه درست هدایت کنند. 	<p>رضایت از دوستان لاله به دلیل دعوت به نیکی (۵)</p>

۳: ابراز علاقه به کتاب (ساختار و محتوا)

<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۲: ستایش: کتاب خیلی لذت‌بخش بود و به آدم آرامش می‌داد که حجاب خیلی خوبه. ● ۳۲: پرنیا: خیلی عاشقش شدم. ● ۴۰: دینا: من که خیلی کیف کردم، قشنگ بود. ● ۶۷: فاطمه: دوست دارم حفظش کنم؛ ازش خوشم میاد. ● ۴۸: ثنا: دوست دارم چند بار بخونم تا بیشتر از حجاب چیز بفهمم. ● ۲۸: شادن: هر بار که این کتاب‌و می‌خونم باعث میشه که بیشتر حجاب‌رو دوست داشته باشم. ● ۴: کیانا: هر چی بیشتر کتاب‌رو بخونم، بیشتر مفهومی‌ش‌رو می‌فهمم. ● ۲۹: هستی: دوست دارم دوباره این کتاب‌رو بخونم؛ چون هم شعرش قشنگ بود و هم به دردم خورد. 	<p>رضایت از محتوای کتاب داستان (۱۳۴)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۰: شهرزاد: از اونجایی که لاله براشون کیک درست کرد و معذرت‌خواهی و تشکر کرد، خیلی خوشم اومد. ● ۲۱: ریحانه: آنجایی که خواب می‌دید و با شیطان صحبت می‌کرد رو دوست داشتم. ● ۵۶: ستایش: صفحه ۸ خوب بود؛ چون دنبالش دویدن تا بهش بگن که چرا حجاب‌رو رعایت کنه. ● ۵۴: الهه: نقاشی صفحه آخر خوب بود که لاله تصمیم درست‌رو می‌گیره و حجاب‌رو رعایت میکنه. ● ۵۷: فاطمه: صفحه‌ای که براش تولد گرفتن‌رو خوشم اومد. 	<p>رضایت از تصویرگری (به لحاظ محتوا) (۸۱)</p>

جدول ۲. (ادامه)

سطح دوم: یادگیری (سودمندی دانشی)	
۱: یادگیری حجاب و پیامدهای رعایت و عدم رعایت حجاب	
<p>● ۵۶: ستایش: فهمیدم باید حجاب رو رعایت کنم؛ چون به سن تکلیف رسیدم.</p> <p>● ۵۷: فاطمه: یاد گرفتم ما باید باحجاب باشیم. وقتی به سن تکلیف رسیدیم و روسری نپوشیم، خدا بدش میاد.</p> <p>● ۴۸: ثنا: یاد گرفتم که حجاب خوبه و اگر حجاب داشته باشیم خدا خیلی مارو دوست داره.</p> <p>● ۳۳: هلن: کتاب به من یاد داد حجاب رو باید داشته باشم.</p> <p>● ۶۲: مریم: کتاب به من درس داد. اینکه وقتی من بزرگ شدم از حجاب خوشم بیاد.</p>	<p>آموختن حفظ حجاب (۴۴)</p>
<p>● ۱۷: زهرا: یاد گرفتم حجاب مثل یک سپره و ابهت داره و باعث میشه مورد احترام بقیه باشی.</p> <p>● ۸: کوثر: همین طور که در کتاب گفته شده، هر چی بیشتر حجاب داشته باشی، بیشتر ارزشت رو نگه می‌دارن.</p> <p>● ۵۰: دیانا: از کتاب فهمیدم، باحجاب که باشی، آدم‌ها به‌جور دیگه با آدم رفتار می‌کنن.</p> <p>● ۶۱: مهدیه: اگر حجاب داشته باشیم، کسی مارو اذیت نمی‌کنه و کسی چشمش دنبال ما نیست.</p> <p>● ۱۲: هستی: یاد گرفتم که رعایت کردن حجاب و قوانین دین اسلام، در رفتار دیگران با ما تأثیرگذار هستش.</p>	<p>آموختن مزایای حجاب (۱۰)</p>
<p>● ۳۸: گلاره: اگه دخترا حجاب رو رعایت نکنن، مردم مسخره‌شون می‌کنن و تحقیرشون می‌کنن.</p> <p>● ۴۳: فاطمه: اگه دخترا حجاب رو رعایت نکنن، خیلی بد میشه. چون براشون حرف درست می‌کنن.</p> <p>● ۶۵: فاطمه زهرا: اگه دخترا حجاب نکنن، پسران میان سر به سرشون می‌گذارن یا مزاحمتی براشون پیش میاد.</p> <p>● ۴۲: ستایش: اگه ما حجاب رو رعایت نکنیم، شخصیتمون زیر سؤال می‌ره. خدا خودش گفته شخصیت زن‌ها به حجاب اون‌هاست.</p> <p>● ۴۹: صبا: یاد گرفتم حجاب دار نبودن، به آدم ضربه می‌زنه.</p> <p>● ۱۸: حانیه: اگه بی حجاب باشیم مثل خارجی‌ها، شیطان تو جلد ما می‌ره و کارهای اشتباه انجام می‌ده.</p> <p>● ۲۳: ثمین: اگه بی حجاب باشیم، همه بچه‌های دیگه هم بی حجاب میشن و اون وقت اصلاً اسلامی در کار نیست.</p> <p>● ۴۴: ضحی: همه اتفاق‌هایی که تو این داستان برای لاله افتاد، برای اینکه حجاب نداشت.</p> <p>● ۴۰: دینسا: اگه دخترا حجاب رو رعایت نکنن، گناهکار میشن و خودشون می‌دونن روز قیامت چه اتفاقی براشون می‌افته.</p>	<p>درک تبعات بدحجابی (۳۲)</p>
<p>● ۶۵: فاطمه زهرا: اگه آدم دلش پاک باشه، باید حجابش رو هم رعایت کنه. آدمی که حجابش رو رعایت نکنه گناه کرده.</p> <p>● ۲۵: مانده: دختری که حجاب ندارن و می‌گن دلمون پاکه، به‌مشکلی براشون پیش میاد و پشیمون میشن.</p> <p>● ۱۴: مریم: آدم مسلمون، باید هم ظاهرش درست باشه هم باطنش.</p> <p>● ۲۴: سارا: اگه حجاب رو رعایت کنی دلت پاکتر میشه و اگه حجاب رو رعایت نکنی و همین‌جور بزرگ شی، به‌جای اینکه دلت پاک شه، یکم سیاه میشه.</p>	<p>آموختن رابطه مستقیم بین دل پاک و رعایت حجاب (۱۶)</p>

جدول ۲. (ادامه)

۲: آموختن سایر نیکی‌های رفتاری

<ul style="list-style-type: none"> ● ۴: کیانا: یاد گرفتم که باید دوستانم رو به کار خوب دعوت کنم. ● ۸: کوثر: یاد گرفتم اگر کسی بهم گفت حجابت نادرسته، ناراحت نشم. به حرفش گوش بدم و خودم رو اصلاح کنم. 	<p>آموختن دعوت به نیکی (۶)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۶: فاطمه: یاد گرفتم با دوستانم قهر نکنم؛ با دوستانم خودخواه و مغرور نباشم. ● ۵: هستی: یاد گرفتم همیشه با دوستای خوب باشم و با دوستای بد که راه بد رو به ما پیشنهاد میدن، نباشم. 	<p>آموختن دوستی و مهربانی (۱۰)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳: زینب: یاد گرفتم فرشته‌ها راجع به چیزهای خوب حرف می‌زنن و شیطان‌ها راجع به چیزهای بد و می‌خوان مارو منحرف کنن که به کارهای خوب فکر نکنیم. ● ۶۱: مهدیه: به ما یاد میدن که حرف‌های شیطان‌وارو گوش ندم و حرف‌های فرشته‌هارو گوش بدیم. 	<p>آموختن دوری از شیطان (۳)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶: پرنیان: یاد گرفتم که باید به هر رسمی که خداوند گذاشته و هرچی گفته، عمل کنیم. ● ۳۸: گلاره: باید حجاب رو رعایت کنیم و گرنه خدا برامون گناه می‌نویسه. ● ۳۹: نسیم: اگه دخترا حجاب رو رعایت نکنن، خدا آن‌هارو دوست نداره و جزء بنده‌های خویش قرار نمی‌ده. 	<p>آموختن گوش سپردن به اوامر خدا (۱۱)</p>

سطح سوم: درک

۱: درک دلایل عصبانیت لاله (شخصیت اصلی) و عدم تمایل وی به حجاب

<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۳: زهرا: شاید لاله فکر می‌کرده اگر حجاب داشته باشه، دیگه به روز و شیک نیست؛ یا ظاهر خوبی نخواهد داشت. ● ۳: زینب: فکر می‌کرد آدم که موهاشو بریزه بیرون، قشنگتر دیده میشه. ● ۹: مهرانه: فکر می‌کرد اگر حجاب نکنه، خوشگلتره و بیشتر بهش اهمیت میدن. ● ۴۲: ستایش: لاله فکر می‌کرد دوستاش با حجاب زشت میشن. ● ۳۸: گلاره: شاید روسری رو امتحان کرده باشه؛ ولی از چهره‌اش که خودشو تو آینه می‌دیده، خوشش نمی‌آمده. 	<p>تصور از دست دادن زیبایی با رعایت حجاب (۲۶)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲: نازنین فاطمه: لاله دوست داشت همیشه آزاد باشه؛ اما حجاب جلوی آزادیش رو می‌گیره. ● ۶۳: سیده ریحانه: لاله عصبانی شد، چون می‌گفت که حجاب مزاحمه. 	<p>تصور از دست دادن آزادی (۱۰)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۱: طاهره: چون اذیت می‌شد و تابستونا گرمش می‌شد. ● ۳۸: گلاره: شاید اون مقنعه‌ای که می‌پوشیده، باعث می‌شده سرش بخاره. 	<p>اذیت شدن با رعایت حجاب (۶)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۸: حانیه: خودم هم تا وقتی بزرگتر شدم، نمی‌دونستم حجاب چیه و اصلاً دوست نداشتم؛ ولی حالا که بزرگ شدم حجاب رو دوست دارم. فکر کنم لاله هم به خاطر این حجاب رو دوست نداشت. ● ۵۳: زهرا: چون لاله اطلاعات کاملی در این رابطه نداشت. 	<p>عدم آگاهی نسبت به حجاب (۲)</p>

جدول ۲. (ادامه)

<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۹: نسیم: چون می‌گفت حجاب، آدم‌رو بد و کوچیک نشون میده. 	<p>تصور نادرست از حجاب (۱)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶۲: مریم: لاله به این خاطر حجاب‌رو دوست نداشت، که کسی‌رو نمی‌دید حجاب کنه. ● ۲۱: ریحانه: شاید از کوچیکی مادرش‌رو دیده که بی حجاب بوده و دوست داشته مثل مادرش باشه. 	<p>نداشتن الگوی مناسب (۲)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۶: زهرا: فکر کنم به خاطر اینکه حجاب براش اهمیتی نداشت. ● ۲۵: مانده: لاله عصبانی شد؛ چون دوستاش هی نصیحتش می‌کردن که حجاب داشته باشه. 	<p>بی‌حوصلگی و بی‌اهمیتی حجاب (۵)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۳: کیانا: برای آدم سخته که اول حجاب کنه. منم اولش همین‌طور بودم و برام سخت بود، ولی الان خیلی بهتر شده. ● ۲۷: ریحانه: دوستاش حجاب داشتن؛ چون حتماً از بچگی عادت داشتن؛ ولی لاله حتماً از بچگی عادت نداشت. 	<p>عادت نداشتن به حجاب (۵)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۰: اسرا: چون اصلاً حجاب‌رو دوست نداشت و احتیاج به توضیح نداشت. ● ۶: پرنیان: لاله می‌گفت از حجاب خوشم نمیاد؛ چون من خیلی باکلاس و خوشتیم. 	<p>عدم‌علاقه به حجاب (۷)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۹: نسیم: لاله ناراحت شد؛ چون بهش گفت که یادته یکبار یک نفر اذیت کرد، به خاطر موها و بدحجابیت بود. ● ۲۴: سارا: لاله عصبانی شد، برای اینکه روناک بهش گفت: یادته قبلاً اذیت می‌شدی و از من راه چاره خواسته بودی؟ 	<p>یادآوری خاطرات ناراحت‌کننده (۳)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۳: ثمین: لاله از هدیه دوستاش خوشحال شد؛ ولی وقتی بازش کرد و دید یه روسریه، ناراحت شد. ● ۴۳: فاطمه: لاله با گرفتن هدیه خوشحال شد؛ ولی وقتی دید روسری توی کادوئه، جیغ کشید و فرار کرد. چون از روسری خوشش نمی‌اومد. چون نشونۀ حجاب بود. 	<p>غافلگیری از هدیه روسری (۱۰)</p>
<p>۲: درک نادرستی رفتار لاله و تصمیم‌گیری بهتر به جای او</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۲: سوفیا: اگر جای لاله بودم، رفتار بهتری انجام می‌دادم و زودتر باحجاب می‌شدم. ● ۴: کیانا: وقتی می‌دیدم دوستام اینقدر مصمم بودن، هدیه رو قبول می‌کردم و وارد کار خوب می‌شدم. ● ۹: مهرانه: از شون تشکر می‌کردم و اون کاری که می‌گفتن رو انجام می‌دادم. ● ۱۰: یاسمن: همون دقیقه توی پارک، روسری رو سرم می‌کردم. ● ۴۶: نادیه: جای لاله بودم، روسری رو قبول می‌کردم و می‌پوشیدم. چون که خدا دخترای بی حجاب‌رو دوست نداره. ● ۲۲: فاطمه: خوشحال می‌شدم و از آن‌ها تشکر می‌کردم و لباس آستین‌بلند می‌پوشیدم و لاک‌هام‌رو پاک می‌کردم. ● ۱۹: مطهره: همان موقع هدیه را می‌گرفتم و هر چیزی داخلش بود را نگاه می‌کردم و اگر روسری بود، سر می‌کردم. 	<p>پذیرش زودهنگام روسری و استفاده از آن (۳۱)</p>

جدول ۲. (ادامه)

<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۳: کیانا: من بودم قبول می‌کردم؛ چون دوستانم صلاح من رو می‌دونستند. ● ۶۰: فاطمه: وقتی کسی مثل روناک و محدثه، راه درست رو به ما نشون میده، باید ازش تشکر کنیم؛ حتی اگر بلد هم بودیم، باید ازش تشکر کنیم. چون اینطوری دل دوستانمون می‌شکنه. ● ۵۴: الهه: از دوستانم معذرت‌خواهی می‌کردم و بعدش هم ازشون تشکر می‌کردم و منم سعی می‌کردم برای خوشحال کردن اونها کادو، یه چیزی بخرم. ● ۵۲: سوفیا: من صبر می‌کردم دوستانم کامل برای من موضوع رو توضیح بدهند و دلیلش را هم بگویند. ● ۵۰: دینا: چون دوستانم این هدیه‌رو با ذوق و شوق دادن، اون لحظه نشون می‌دادم که خوشم اومده. 	<p>تشکر و پذیرش خیرخواهی دوستان (۳۱)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۹: هستی: لاله قبلاً از دوستش کمک خواسته بود که راه‌حلی بهش نشون بده تا مزاحمش نشن و دوستش بهش حجاب‌رو معرفی کرد و به‌خاطر همین نباید ناراحت می‌شد. آخه این بهترین راه‌حل براش بود. ● ۳۲: پرنیا: به لاله حق نمیدم که فکر کنه دوستانش دارن بهش حسودی می‌کنن. ● ۵۸: نازنین: دوستش داشت درست بهش توضیح می‌داد و ما باید به کسی که کار اشتباهی می‌کنه تذکر بدیم. ● ۶۵: فاطمه‌زهرا: من بهش حق نمیدم. چون به سنی رسیده که باید حجاب کنه. 	<p>حق ندادن به پرخاشگری و رفتارهای لاله (۱۵)</p>
<p>۳: فهم دلایل پذیرش نهایی حجاب از سوی لاله</p>	
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۹: نسیم: اون هدیه باعث شد که لاله بیشتر به حجاب فکر کنه. ● ۱۳: کیانا: لاله بعد از هدیه، رفت درمورد حجاب فکر کرد. ● ۶۱: مهدیه: هدیه روسری کاری فوق‌العاده عالی بود که روناک و محدثه انجام دادن. ● ۴۹: صبا: هدیه تاثیر داشت و توی صفحه آخر حجابدار شد. 	<p>تأثیر هدیه دوستان (۱۷)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶۰: فاطمه: اگر دوستای لاله، روز تولدش بهش هدیه دیگه هم می‌دادن، لاله بازم باحجاب میشد. به‌خاطر اینکه رفتار مغازه‌دار رو دید. ● ۵۶: ستایش: لاله توی مغازه به این نتیجه رسید که باید روسری سرش کنه؛ که کسی حرف بدی بهش نزنه. ● ۱۸: حانیه: تو لباس فروشی اون بچه باحجاب رو دید، با خودش گفت منم باحجاب میشم تا همه ازم راضی باشند. ● ۳۹: نسیم: وقتی لاله دید آقای فروشنده اونو مسخره می‌کرد، ولی با اومدن اون دختر لباس رو گذاشت روی هم، یاد گرفت حجاب داشته باشه. ● ۱۵: مبینا: اون اتفاقی که تو مغازه افتاد، باعث شد که لاله به نتیجه خوبی برسه. 	<p>تأثیر رفتار فروشنده با لاله (۱۲)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۲۶: زهرا: از وقتی فرشته مهربون و شیطان، تو خوابش اومدن، لاله هم به تصمیم خیلی درستی رسید. ● ۴۱: طاهره: اول لاله رفت سراغ شیطان، اما بعد شیطان رو شست و به حرف فرشته خوب کرد. ● ۶۱: مهدیه: گفتگوی فرشته و شیطان خیلی خوب بود و خوب توضیح داده بود و روی منم اثر گذاشت. ● ۳۰: شهرزاد: توی خواب لاله، یه شیطان و فرشته اومده بودن که فرشته می‌گفت تو اینطوری قشنگی. نمی‌گم زشتی؛ اما باید حجابتو رعایت کنی و با دوستان خوب رفتار کنی. اما شیطان می‌گفت تو اینطوری قشنگتر و به‌روزتری و حجاب مزاحمت میشه؛ اما لاله تصمیم درست‌رو گرفت. ● ۵۴: الهه: فرشته خوب میگه حجاب خیلی خوبه و تو می‌تونی از بدی‌ها در امان بمانی و کسی به تو زور نگیره. 	<p>تأثیر استدلال‌های فرشته و شیطان (۲۴)</p>

جدول ۲. (ادامه)

<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۳: فاطمه: لاله حجاب‌رو دوست نداشت؛ اما آخر داستان پوشید. شاید خواست دوستاش خوشحال بشن. ● ۵۹: فاطمه زهرا: لاله برای تشکر از دوستاش پای‌سیب براشون پخت. چون که اون‌ها با حجاب آشنانش کرده بودند. ● ۴: کیانا: لاله به‌خاطر دوستاش، پای‌سیب آورد براشون و همین‌طور حجابش‌رو هم رعایت کرد. 	تأثیر دوستان و دلجویی لاله از آن‌ها (۸)
--	--

سطح چهارم: آمادگی برای کنش (سودمندی عملی)

۱: تمایل به اقتناع لاله در جهت رعایت حجاب

<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۵: فاطمه: با زبان خوش بهش می‌گفتم دوست عزیزم، بیا حجاب‌رو رعایت کن؛ چون خدای مهربون دخترای بی‌حجاب‌رو دوست نداره. ● ۱۳: کیانا: میگم دوست عزیزم، حجاب داشته باش. خدا هیچ امری‌رو بی‌دلیل به ما نمی‌گه. هر امری که خدا به ما کرد، ما باید انجام بدیم. چون خدا هم مثل پدر و مادرمون صلاح مارو می‌خواد. ● ۲۳: ثمین: میگم لاله جان، باید باحجاب باشی تا خدا دوست داشته باشه. ● ۲۲: فاطمه: میگم، حجاب دست‌وپای تو رو نمی‌گیره. شیطون می‌گه که حجاب‌رو رعایت نکن؛ ولی خدا می‌گه رعایت کن و باید به خدا گوش دهیم. ● ۴۲: ستایش: میگم، خدا خودش گفته که حجاب بگیریم. حجاب خیلی خوبه. شخصیت دخترا به حجاب. ● ۶: پرنیان: میگم نباید به حرف شیطون عمل کنیم. باید حرف‌های خداوند رو انجام بدیم. 	اطاعت از خدا و کسب رضایت او (۱۲)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶۳: سیده ریحانه: میگم یه دختر مسلمان، باید حجاب‌رو رعایت کنه. ● ۲: نازنین فاطمه: میگم لاله جان حجاب و چادر مارو به سمت قرآن و نماز و خدا می‌بره. 	پای‌بندی به احکام (۴)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۳: هلن: بهش میگم حجاب بهت امنیت میده. ● ۵۵: فاطمه: می‌گفتم دوست عزیزم، دوست دارم که تو هم مثل من حجاب‌رو رعایت کنی، موهاتو بیرون نریزی تا که اذیت نکنن. چون دخترای بی‌حجاب‌رو اذیت می‌کنن و دخترای باحجاب‌رو محل نمیدن. چون دختر باحجاب نمیدان بگه که من شیکم و به‌روزم و اونها هم باهاش کاری ندارن و فکر می‌کنن که خدا همراهشه. 	تأمین و حفظ امنیت (۶)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۱: زهرا: میگم، تو به این فکر نمی‌کنی که مثلاً بعضی‌ها مدل موت‌رو دوست نداشته باشن؟ یا حتی مسخره‌ت کنن؟ وقتی حجاب داشته باشی، همه به شخصیتت توجه می‌کنن. چون یک دختر مؤدب، اگر حجاب داشته باشه، همه بهش احترام می‌گذارن. ● ۴۶: نادیه: میگم که باید حجاب کنی. چون که مردم بهت می‌خندن و به‌جور دیگه باهات صحبت می‌کنن. ● ۱۱: یسنا: بهش میگم اگر حجاب بپوشی، آفاها با تو خیلی مهربون صحبت می‌کنند. 	جلب احترام اطرافیان (۶)
<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۰: دیانا: من یک کتاب بهش می‌دادم که از اونجا بفهمه که باید چه‌جوری باشه. 	هدیه کتاب (۱)

اقتناع دینی

اقتناع عملی

جدول ۲. (ادامه)

<p>افناع عقلی (ادامه)</p>	<p>۵۷: فاطمه: می‌گفتم، لاله‌جون تو چرا دوست نداری حجاب‌رو رعایت کنی؟ حجاب که خوبه... ۵۳: زهرا: با آرامش و دقیق، موضوع را به او توضیح می‌دادم و سعی می‌کردم خیلی خوب او را قانع کنم تا متوجه شود. ۲۷: ریحانه: میگم حجاب جلوی آزادی تو رو نمی‌گیره. چون که وقتی توی خونه هستی، جلوی پدرت و برادرت، می‌تونه سرت لخت باشه.</p>
<p>زیباتر بودن با حجاب (۵)</p>	<p>۳: زینب: میگم من آدم‌های زیادی‌رو دیدم که وقتی حجاب سر می‌کنن خوشگل میشن... مثل شما. ۷: تینا: به لاله می‌گفتم تو روسری سرت می‌کردی، قشنگتر می‌شدی.</p>
<p>پیشنهاد تجربه حجاب (۱)</p>	<p>۳۸: گلاره: بهش میگم که حجاب خیلی خوبه و تو می‌تونی امتحانش کنی و یک‌روز روسری سرت کنی؛ اگه بد بود دیگه روسری سرت نکن یا بگذارش کنار و ممکنه وقتی که اون سرش کرد، دیگه از اون به بعد حجاب کنه.</p>
<p>افناع عاطفی</p>	<p>۳۱: سما: می‌گفتم لاله‌جون، این روسری‌رو بهت میدم و دوست دارم از این به بعد، مثل من و روناک و محدثه باحجاب باشی. ۴۱: طاهره: با مهریونی باهات درمورد حجاب صحبت می‌کردم. اگه لاله منو می‌زد هم هیچ کاری نمی‌کردم. چون اگه سرش داد بکشم من هم میشم دختر بد. ۱: عسل: میگم لاله همیشه حجاب‌رو سر کنی و اگر می‌گفت نمی‌خوام، بهش کادو می‌دادم. ۴۴: ضحی: بهش میگم دختر خوب و مهریونی باش. بهش هدیه به چادر هم می‌دم.</p>
<p>نصیحت کردن (۱۳)</p>	<p>۱۰: یاسمن: به لاله میگم همیشه حجاب‌رو رعایت کن و داد زدن و خشم کار خوبی نیست. ۱۴: مریم: میگم لاله‌جون حجاب داشته باش و موها‌تو از نامحرم بپوشون. ۱۱: یسنا: به لاله میگم این حرف‌هایی که تو میگی اشتباهه. ۴۰: دینا: میگم وقتی میری بیرون باید حجاب کنی و با دوستات خوب رفتار کنی.</p>
<p>افناع دستوری (۳)</p>	<p>۱۹: مطهره: به لاله می‌گم تا وقتی روسری سرت نکنی، هم به دوستام معرفیت نمی‌کنم، هم با تو دوست نمی‌شم. ۴۲: ستایش: بهش میگم چرا روسری و چادر سرت نمی‌کنی؟ زشته... کلاس چهارمی.</p>
<p>۲: مشارکت در تغییر و ادامه دادن داستان در راستای گسترش حجاب</p>	
<p>محجبه شدن دائمی لاله (۱۰)</p>	<p>۲: نازنین فاطمه: ادامه می‌دادم که لاله از این به بعد باحجاب بود و دوستاش‌رو دعوت می‌کرد به خونه‌شون. ۳: زینب: لاله‌رو باحجاب ادامه می‌دادم و مثلاً با دوستاش اینور و اونور می‌رفت و کارهای خوب انجام می‌داد.</p>

جدول ۲. (ادامه)

<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۲: سوفیا: دوست داشتم ادامم بدم قصه‌رو، که همه دخترای شهر باحجاب بشن. ● ۲۸: شادن: لاله، روناک و محدثه دوستای دیگه شونم به این کار زیبا هدایت می کردند. ● ۲۴: سارا: اگر جای نویسنده بودم، جوری می کردم که اون سه تا دوست برن و دوستای دیگه شون رو هم تشویق کنند. ● ۵۵: فاطمه: می نوشتم اگر شما دخترای جهان همه تون حجاب تون رو رعایت کنید، ما می تونیم آمریکارو شکست بدیم. 	<p style="text-align: center;">ترویج حجاب توسط شخصیت های داستان (۱۱)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۱۲: هستی: ادامم می دادم که لاله دوستانش رو که حجاب رو رعایت نمی کنن، به حجاب دعوت کنه. ● ۲۶: زهرا: ادامم می دادم که لاله باحجاب شده و به چند تا دختر دیگه هم باحجابی رو یاد داده. 	<p style="text-align: center;">کنشگر شدن لاله (۴)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶: پرنیان: داستان رو جوری می نوشتم که وقتی دوستای لاله بهش درمورد حجاب میگن، اونم قبول می کرد. ● ۶۶: زینب: جوری ادامم می دادم که لاله عصبانی نشه. 	<p style="text-align: center;">خوش اخلاق تر شدن لاله (۵)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۴۸: ثنا: اگر جای نویسنده بودم، لاله که آخرش با حجاب پوشیده اومد، دوستاش براش یه جشن هم می گرفتن. ● ۴۹: صبا: ادامم می دادم وقتی لاله توی صفحه آخر حجابدار شد، از آسمون گل می ریختن. 	<p style="text-align: center;">جشن گرفتن برای حجاب لاله (۴)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۶۰: فاطمه: داستان رو این طوری می نوشتم که حجاب باعث میشه تا خدارو نزدیکتر به خودمون حس کنیم. 	<p style="text-align: center;">افزایش خدامحوری (۱)</p>

۳: تمایل به معرفی کتاب به دیگران

<ul style="list-style-type: none"> ● ۵۱: زهرا: کتاب به درد بچه‌هایی که ۱۰ ساله شونه خیلی می خوره. بچه‌هایی که دوست ندارن حجاب داشته باشن؛ دوست ندارن مسلمون باشن. ● ۱۸: حانیه: دوست دارم کتاب رو به کسانی که روسری سرشون نمی کنند معرفی کنم. مثلاً امروز که به حرم رفتیم، چند تا از بچه‌هارو دیدم که روسری سرشون نبود. دلم می خواست برم و به آن‌ها بگم که روسری سرتون کنید. ● ۴۱: طاهره: کتاب رو به بعضی از دوستانم که مثل لاله دوست ندارن روسری سرشون کنن، معرفی می کنم، تا این کتاب رو بخونن و متوجه بشن. ● ۲۸: شادن: چون که دوست دارم اونا هم حجابشونو رعایت کنن و ثواب کنن و کسی اونارو اذیت نکنه. ● ۱۶: فاطمه: من به آبیچیم گفتم که کتاب رو بخونه. ● ۸: کوثر: چون آدم رو تشویق به حجاب میکنه و خیلی قشنگ درمورد حجاب توضیح داده. 	<p style="text-align: center;">معرفی کتاب به دیگران به جهت یادگیری و پای بندی به حجاب (۲۰)</p>
<ul style="list-style-type: none"> ● ۳۲: پرنیا: خیلی دوست دارم این کتاب رو به بقیه معرفی کنم. دوست دارم همه تو زندگیشون موفق بشن. ● ۵۳: زهرا: از این کتاب می شود درس گرفت و باید این کتاب را به دیگران هم معرفی کنیم. ● ۶۳: سیده ریحانه: کتاب رو به دوستانم پیشنهاد می کنم، چون کتاب دوست‌داشتنی و بسیار آموزنده‌ای بود. 	<p style="text-align: center;">معرفی کتاب به دلیل زیبایی و آموزندگی (۲۲)</p>

- ❖ تمایل به اقناع لاله در جهت رعایت حجاب
- ❖ مشارکت در تغییر و ادامه دادن داستان در راستای گسترش حجاب
- ❖ تمایل به معرفی کتاب به دیگران

آمادگی برای کنش (سودمندی عملی)

درک

- ❖ درک دلایل عصبانیت لاله و عدم تمایل وی به حجاب
- ❖ درک نادرستی رفتار لاله و تصمیم‌گیری بهتر به جای او
- ❖ فهم دلایل پذیرش نهایی حجاب از سوی لاله

- ❖ یادگیری حجاب و پیامدهای رعایت و عدم رعایت حجاب
- ❖ آموختن سایر نیکی‌های رفتاری

یادگیری (سودمندی دانشی)

واکنش (بررسی جذابیت)

- ❖ ابراز علاقه به شخصیت‌های داستان
- ❖ ابراز رضایت از عملکرد شخصیت‌های داستان
- ❖ ابراز علاقه به کتاب (ساختار و محتوا)

۳. فرایند هدیه کتاب توسط مربی
۴. مطالعه کتاب توسط دانش آموز
۵. انجام مصاحبه

۱. طراحی برنامه
۲. انتخاب کتاب مروج حجاب به‌عنوان تجربه یادگیری

شکل ۲: سطوح ارزیابی مخاطبان بعد از مطالعه کتاب پای سبزی

در عین حال که اکثر مخاطبان، نگاه مثبتی به مطالعه کتاب داشتند، برخی از مخاطبان نیز، انتقاداتی را به محتوای کتاب وارد کردند. برای مثال عده معدودی به لاله حق می‌دادند که در خصوص رعایت حجاب، اختیار داشته باشد.^۱ برخی از مخاطبان نیز، انتقادات و پیشنهادهای در خصوص تصویرگری کتاب داشتند و عده این انتقادات و پیشنهادهای^۲، به محتوای تصاویر، که جنبه احساسی و اعتقادی داشت^۳، وارد شده بود.

بحث و نتیجه‌گیری

سطح نخست ارزشیابی پاتریک، «واکنش» است؛ به بیان کرک پاتریک و کرک پاتریک (۲۰۰۷)، اگر قرار است برنامه آموزشی ما اثربخش باشد، مهم است که یادگیرندگان، واکنش مطلوبی به آن نشان دهند (محمودی حکمت، عارفی و فتحی و اجارگاه، ۱۳۹۸: ۱۲۵). تحلیل داده‌ها نشان داد، تمام جنبه‌های تجربه یادگیری مطالعه داستان پای‌سیب، برای دختران، ناظر بر نوعی جذابیت بوده است و در نتیجه، از منظر مدل ارزشیابی کرک پاتریک، نتیجه بررسی سطح نخست مدل، یعنی واکنش، مثبت بوده است. توضیح آن که، فارغ از اظهارنظرهای به‌ندرت منتقدانه در خصوص محتوا، ساختار و ظاهر کتاب، اکثریت مطلق مخاطبان بر یک احساس مشترک، اتفاق دیدگاه دارند: «تلاش شخصیت‌های محببه کتاب پای‌سیب برای دعوت شخصیت بی‌حجاب به رعایت حجاب قابل تقدیر است». مشارکت‌کننده‌ها، با ابراز علاقه به شخصیت‌های داستان، نوع عملکرد آنان، اخلاق خویشان و همچنین اذعان به جذابیت داستان، در قالب عبارتهای متنوع، واکنش مثبت خود را نسبت به محتوای برنامه (کتاب پای‌سیب) نمایان ساختند.

بخش معتناهایی از دیگر یافته‌های مطالعه حاضر، حاصل از سوالات مربوط به پیگیری‌های مصاحبه‌کنندگان در بُعد نتایج مطالعه کتاب بود. این یافته‌ها، بر اساس مدل تحلیل در این مقاله، مشتمل بر سه سطح به‌ترتیب ذیل ارائه شد:

۱. برای مثال: «یه جورایی به لاله حق می‌دادم که عصبانی بشه؛ چون خیلی اصرار می‌کردن که تو باید حتماً حجاب و رعایت کنی».

۲. به‌عنوان مثال: «لباس لاله‌رو پوشیده‌تر می‌کردم و همه اخلاق‌های بدش‌رو درست می‌کردم».

۳. برای نمونه: «صفحه‌ای که لاله سر دوستاش جیغ کشید رو دوست نداشتم».

الف. یادگیری (معادل سطح دوم مدل پاتریک): یادگیری در مدل پاتریک، با نوعی آزمون پایان دوره ناظر بر دانش، نگرش و مهارت کسب‌شده سنجیده می‌شود. در این مطالعه، نیل به سطح یادگیری، با گزاره‌های متعدد، ناظر بر بیان تجارب از سوی آزمودنی‌ها راجع به آموختن حجاب، مزایای آموختن حجاب و تبعات بدحجابی منکشف گردید. علاوه بر آن، یادگیری برخی دیگر از رفتارها و صفات شایسته، نظیر دعوت دیگران به نیکی، دوری از شیطان و اطاعت از پروردگار نیز، مضمونی با عنوان «آموختن سایر نیکی‌های رفتاری» را تشکیل دادند. چراکه گویا مدل کرک پاتریک، تفاوتی بین یادگیری طوطی‌وار (سطحی) و عمیق قائل نیست. یعنی در این مدل، مشخص نیست که آیا پاسخ‌های مؤید یادگیری، حاصل فهم است یا سخت‌کوشی و تکرار؟^۱ به بیان دیگر، یادگیری در سطح نخست حیطه شناختی، یعنی حافظه‌سپاری به‌وقوع پیوسته تا سطح والای ارزشیابی. از سوی دیگر، مسلماً یادگیری عمیق یک دانش، به‌احتمال بیشتری به حیطه ارزش‌ها و نگرش‌ها و در پی آن، به کنش می‌انجامد. با لحاظ دو چالش یادشده، در این مطالعه، علاوه بر سطوح کرک پاتریک، همچنان که بیان شد، یکی از ویژگی‌های مطلوب محتوا، با عنوان «قابل درک بودن» نیز، به‌عنوان یک سطح جدید برای تحلیل داده‌های مربوط و در نوعی رفع نقص مدل پاتریک به‌کار گرفته شد. در زیر قبل از پرداختن به سطح درک، تحلیلی از نقص احتمالی یادشده و چگونگی مواجهه این مقاله با آن آمده است:

۱. کرک پاتریک، یادگیری را از رفتار جدا کرده است؛ یعنی پذیرفته، فردی می‌تواند مطلبی را یاد بگیرد؛ اما عمل متناسب با آن را انجام ندهد. به بیان دیگر، یادگیری را مقدمه رفتار می‌داند، نه معادل آن. این در صورتی است که تعریف مشهور یادگیری، به وجود تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار ذهنی، نگرشی یا عملی یادگیرنده است. یعنی بدون به‌وجود آمدن این تغییرات رفتاری، گویا یادگیری به‌وقوع نپیوسته است!
۲. در دفاع از دیدگاه کرک پاتریک، می‌توان دو استدلال داشت. اول اینکه یادگیری به‌مثابه توانایی ذهنی، نگرشی و عملی انجام یک عمل است؛ چه‌بسا فرد یاد می‌گیرد که چگونه با پدر و مادر خود رفتار کند؛ اما در اثر صفت غرور، متأسفانه نسبت به آنان رفتار ناپسندی دارد. دوم اینکه، به‌ویژه در ادبیات آموزش‌های سازمانی، میان

۱. سطوح حیطه شناختی شامل حافظه‌سپاری، فهم، کاربرد، تحلیل، ترکیب، ارزشیابی (نقد و خلاقیت).

یادگیری انجام عملی و انجام آن در محیط کار، تحت تأثیر عوامل مختلف سازمانی و انگیزشی و مدیریتی و... تفاوت جدی می‌گذارند و معتقدند، صرف یادگیری رفتاری در دوره آموزشی، منطقاً منجر به انجام آن در محیط واقعی نمی‌شود. در پیشینه مربوط به آموزش‌های بهداشتی نیز، نکات نسبتاً مدون و مفصلی راجع به پیشران‌ها و چالش‌های محیطی مربوط به انجام (بروز) یک رفتار در موقعیت‌های واقعی (خارج از کلاس و دوره آموزشی) وجود دارد (سعیدی‌رضوانی، ۱۴۰۰).

۳. به‌ر روی آنچه مسلم است، نفس این امر، که دو مفهوم یادگیری و رفتار در کرک‌پاتریک، در دو سطح واقع شده‌اند، نشان‌دهنده آن است که از نظر این مدل، یادگیری سطح نازل‌تری از انجام رفتار است. از این رو، در این مطالعه، به یادگیری‌هایی که تقریباً برگردان مستقیمی از مباحث کتاب بود، عنوان سطح «یادگیری» معادل «سودمندی دانشی» داده شد و یادگیری‌هایی که ناظر بر نوعی آمادگی برای انجام کنش متناسب بود، عنوان «سودمندی عملی» اختصاص یافت. بدین ترتیب معیار سوم، مطلوبیت محتوا، یعنی سودمندی در دو سطح «یادگیری» و «رفتار»، تحت‌عنوان «سودمندی دانشی» و «سودمندی عملی» به کار گرفته شد.

ب. درک محتوا: مجموعه‌ای از گزاره‌ها، ناظر بر گزاره‌های متنوع در قالب مفاهیم، مقوله‌ها و مضامینی شامل «درک دلایل عصبانیت لاله و عدم تمایل وی به حجاب، درک نادرستی رفتار لاله و تصمیم‌گیری بهتر به جای او و فهم دلایل پذیرش نهایی حجاب از سوی لاله»، نشانگر خوبی بر این امر بوده‌اند که دختران مشارکت‌کننده، نسبت به محتوای داستان و رفتار شخصیت‌های آن، به درک خوبی رسیده‌اند. درک رویدادهای اصلی کتاب نشان داد، مطالب پیش‌سازمان‌دهنده دارای قوت کافی برای بیان اندیشه‌های کلی کتاب، بوده است. تمام مفاهیم اصلی کتاب، شامل حجاب، دوستان، قهر و آشتی، هدیه، خرید، مغازه‌دار، فرشته و شیطان و تصمیم، قابل ارتباط دادن با مفاهیمی که از پیش، در ساخت‌شناختی فرد وجود داشت، بودند. بنابراین نوع مشمول‌کننده، اشتقاقی است؛ یعنی به مطالب موجود شبیه است و فقط در قالب جدیدی بیان شده است. همچنین مطالب صفحات اول تا سوم ناظر بر توضیح نقش هر یک از شخصیت‌های داستان است و نقش یک سازمان‌دهنده نمایشی یا توصیفی را ایفا کرده است.

ج. رفتار (آمادگی برای کنش/سودمندی عملی): آخرین سطح یافته‌ها، حاکی از وجود گزاره‌هایی است که نوعی تمایل مثبت و پویا را، در راستای انجام وظیفه کنشگری برای حجاب و عفاف نشان داد. البته سطح سوم کرک پاتریک، رفتار است و مراد آن، سنجش میزان بروز یادگیری در محیط واقعی است؛ اما در این مطالعه، باتوجه به اینکه در اکثر موارد، بلافاصله یا در فاصله زمانی کوتاهی، با فرد مصاحبه می‌شد، اساساً امکان بروز رفتار متناسب با یادگیری به وقوع نمی‌پیوست. از این رو، به سطح تمایل به انجام عمل ترویج حجاب اکتفا شد. به هر روی، عمده دانش‌آموزان، آمادگی خود را برای اقناع دینی، عقلی، عاطفی و دستوری کم‌حجاب‌ها و تمایل خود را برای معرفی کتاب به دیگران اعلام کرده‌اند. در این مطالعه تلاش شد، کتابی انتخاب شود که از ابعاد و زوایای مختلف، به تبیین امر حجاب پرداخته باشد و به نوعی انتظام‌بخش مجموعه دانش‌ها و برداشت‌های ایجاد شده در ذهن مخاطبان خود باشد. در مجموع، یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر نشان داد، مطالعه داستان می‌تواند به عنوان یک تجربه یادگیری موفق، در خدمت آموزش ارزش حجاب به دختران دبستان درآید و آنان را به تفکر و کاوش در عمق داستان وادارد.

پیشنهادهای کاربردی

- تولید داستان‌های فاخر و متناسب با گروه‌های متنوع سنی، راجع به عفاف و حجاب؛
- نقد و بررسی داستان‌های موجود راجع به عفاف و حجاب، در راستای رفع نقایص و انتشار گسترده آن‌ها؛
- توأم نمودن مطالعه داستان‌های عفاف و حجاب، با جلسات صمیمانه گفت‌ووشنود و تبدیل آن‌ها به تئاتر؛
- برگزاری مسابقات کتابخوانی و همچنین استفاده از موقعیت پژوهشی برای جذب دانش‌آموزان و دانشجویان.

تشکر و قدردانی

نویسندگان، از مصاحبه‌گران ارجمند خانم‌ها: نیراعظم نجفی، مرحمت صالحی‌پور، حنانه ملکی، شیرین ایزدی، فاطمه خدمتی، زهرا ذاکری، آرزو قریشوند، دینا یوسفی، مرضیه حاجی‌بنده، معصومه رضایی، فاطمه عباس‌پور و لیلیا کامیار و همچنین دکتر علیرضا رسولی و کلیه مشارکت‌کنندگان گرامی، تشکر و قدردانی می‌نمایند.

- ارنشتاین، الن سی و هانکینز، فرانسیس پی (۲۰۰۴). *مبانی اصول و مسائل برنامه درسی*؛ جلد دوم. ترجمه احقر، قدسی. (۱۳۹۲). تهران: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- استراس، آنسلم و کوربین، جولیتام (۱۹۹۶). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه‌های مبانی، رویه‌ها و شیوه‌ها*. ترجمه محمدی، بیوک (۱۳۹۰). انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- امامی، سیدمجید؛ طاهری، محمد کاظم و مطهرنژاد، سیدمجید (۱۳۹۳). *شبکه عوامل، زمینه‌ها و راه‌حل‌های مسئله حجاب در دانشگاه‌های ایران؛ بایسته‌های برنامه‌ریزی فرهنگی با استفاده از نظریه زمینه‌ای*. فرهنگ در دانشگاه اسلامی. ۴(۱۲): ۴۵۱-۴۷۸.
- بازرگان، عباس (۱۳۹۹). *ارزشیابی آموزشی: مفاهیم، الگوها و فرآیند عملیاتی*. انتشارات سازمان سمت.
- جمالی، هاجر و پناهی، مهین (۱۴۰۰). *بررسی روش تربیتی الگویی در مثنوی‌های عطار با توجه به نظریه یادگیری شناختی-اجتماعی آلبرت بندورا*. پژوهشنامه عرفان. ۱۲(۲۴): ۴۳-۶۸.
- خلجی، حسن (۱۳۹۰). *شیوه‌های مؤثر نهادینه کردن حجاب در کودکان و نوجوانان*. طهورا. ۴(۸): ۱۵۰-۱۷۹.
- رمضانی، فاطمه و جعفری‌هرندی، رضا (۱۴۰۱). *بازنمایی تجربه زیسته مادران در مهیاسازی فرزندان دختر برای انجام تکالیف عبادی*. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی. ۷(۲): ۱۰۸-۸۱.
- رهنما، اکبر؛ علی‌اکبرزاده‌آرانی، زهرا و خاری‌آرانی، مجید (۱۳۹۴). *بررسی مفهوم حجاب در متون اسلامی، جایگاه آثار و جلوه‌های تربیتی آن*. پژوهشنامه معارف قرآنی. ۶(۲۲): ۳۷-۵۴.
- زارعی، مجتبی (۱۳۹۸). *ترویج عفاف و حجاب در خانواده و نقش آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی*. فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، دفتر تحقیقات کاربردی فا. خراسان شمالی. ۶(۲۲): ۱۰۱-۱۲۰.
- زارعی‌توپخانه، محمد؛ مرادیانی‌گیزه‌رود، سیده‌خدیجه و هراتیان، عباسعلی (۱۳۹۳). *رابطه بین متغیرهای پای‌بندی به حجاب، تصور از خود و سلامت روان*. روان‌شناسی و دین. ۷(۲۷): ۸۱-۹۲.
- سعدی‌پور، اسماعیل؛ ابراهیمی‌قوام، صغری؛ خباز، هاجر؛ درتاج، فریبرز و خامسان، احمد (۱۳۹۶). *تأثیر آموزش برنامه ارتقاء راهبردهای تفکر چندجانبه (PATHS) بر احترام، همدلی و خویشتن‌داری کودکان پیش‌دبستانی با رویکرد اسلامی*. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی. ۲(۴): ۹۸-۶۷.
- سعیدی‌رضوانی، محمود (۱۴۰۰). *تقلیل‌گرایی در تربیت و پیچیدگی امر جنسی: چالش میان تربیت حداقلی و حداکثری در امر جنسی*. انتشارات پژوهشگاه حوزه‌دانشگاه.
- سلطانی، فاطمه (۱۴۰۰). *بررسی کارکرد تعلیمی فانتزی در داستان‌های کودکان و نوجوانان*. پژوهشنامه ادبیات تعلیمی. ۱۱۳(۴۹): ۴۱-۶۹.
- صغیان‌جوزدانی، زهرا و سعادت‌نیا، رضا (۱۴۰۰). *کاربست رویکرد «ساختارشناختی» در روش‌های آموزشی قرآن در راستای یادگیری معنا‌دار*. آموزه‌های قرآنی. ۱۸(۳۴): ۱۹۷-۲۲۲.
- عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۱). *تأملی بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی*. جامعه‌شناسی کاربردی. ۲۳(۴۵): ۱۹-۳۴.
- علوی، سیدحمیدرضا؛ حاج‌غلامرضایی، مهناز (۱۳۹۱). *روش‌شناسی آموزش ارزش‌های اخلاقی و دینی*. اسلام و پژوهش‌های تربیتی. ۴(۲): ۱۰۷-۱۳۲.
- غلامی، سمیه و حسینی، محمد (۱۴۰۰). *بازنمایی تجربه زیسته والدین از چگونگی پاسخ‌دهی به سؤالات دینی فرزندان مقطع ابتدایی*. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی. ۶(۱): ۱۲۲-۹۹.
- فتحی‌واجارگاه، کوروش (۱۳۹۸). *اصول برنامه‌ریزی درسی*. انتشارات ایران زمین.

- قربان پور لقمجانی، امیر؛ کرمی، مرتضی؛ قربان پور لقمجانی، حمید؛ رضائی، آمنه و محدثی، معصومه (۱۴۰۱). بررسی نقش دیدگاه انسان‌شناختی دانشجویان دختر در انتخاب نوع حجاب (مطالعه موردی: دانشجویان دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه گیلان). فرهنگ در دانشگاه اسلامی. ۱۲(۴۲): ۸۷-۱۲۸.
- کاوند، علیرضا و حاج کاظمی، زهرا (۱۳۹۸). آسیب‌ها و راهکارهای مبارزه با بی‌حجابی در جامعه از دیدگاه قرآن و روایات. سفینه. ۱۶(۶۴): ۱۵۸-۱۶۸.
- کرامتی، محمدرضا (۱۳۹۸). مبانی و اصول برنامه‌ریزی درسی. انتشارات سازمان سمت.
- کرسول، جان دلبیو (۲۰۰۹). طرح تحقیق در علوم انسانی و اجتماعی. ترجمه سعیدی پور، اسماعیل. تهران: نشر دوران.
- کیهان، جواد (۱۳۹۹). طراحی مدل راهبردهای آموزش مذهبی کودکان پیش دبستانی در خانواده (پژوهشی آمیخته). مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی. ۵(۱): ۹۲-۶۱.
- لوی، الف (۱۹۲۳). برنامه‌ریزی درسی مدارس (مبانی برنامه‌ریزی آموزشی برنامه). ترجمه مشایخ، فریده. (۱۳۹۱). سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، انتشارات مدرسه.
- محمودی حکمت، یعقوب؛ عارفی، محبوبه و فتحی‌واجارگاه، کورش (۱۳۹۸). ارزیابی اثربخشی دوره آموزشی «تربیت منس هنرجویان فنی حرفه‌ای» دوره متوسطه بر اساس مدل کرک پاتریک. تدریس پژوهی. ۷(۲): ۱۱۵-۱۴۰.
- معتمدی، عبدالله (۱۳۹۷). تحلیل آموزش، پذیرش و تغییر رفتار حجاب دختران در مراحل مختلف تحول (از کودکی تا جوانی). مطالعات اسلامی زنان و خانواده. ۵(۹): ۱۲۴-۱۰۷.

REFERENCES

- Bahadur Qutoshi, Sadruddin. (2018). *Phenomenology: A Philosophy and Method of Inquiry*. Journal of Education and Educational Development, Vol. 5, No. 1: 215-222.
- Kucherov, D., & Manokhina, D. (2017). *Evaluation of training programs in Russian manufacturing companies*. European Journal of Training & Development, 41(2), 119-143.
- Moser, Albine & Korstjens, Irene. (2018). *Series: Practical guidance to qualitative research. Part 3: Sampling, data collection and analysis*. Eur J Gen Pract. 24(1): 9-18.
- Paull, Megan; Whitsed, Craig; Girardi, Antonia. (2016). *Applying the Kirkpatrick Model: Evaluating an "Interaction for Learning Framework" Curriculum Intervention*. Issues in Educational Research, 26(3): 490-507.
- Rafiq, Mehwish. (2015). *Training Evaluation in an Organization using Kirkpatrick Model: A Case Study of PIA*. Journal of Entrepreneurship & Organization Management 04(03).
- Tiba, E. (2012). *Self-concept in Muslim adolescent girls: Hijab and the school experience*. Doctoral dissertation, The Ohio State University.